

Rijkswaterstaat
Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

Ontwerp-Projectplan Waterwet Kaderrichtlijn Water Maas, deelproject 4, maatregelen ecologisch herstel

Wat staat er in en hoe kunt u reageren?

Samenvatting | November 2023

Water. Wegen. Werken. Rijkswaterstaat.

1 De plannen voor vier maatregelen in de noordelijke Zandmaas

Leeswijzer

Deze samenvatting van het Ontwerp-Projectplan Waterwet informeert u op hoofdlijnen over de maatregelen en de procedure. Ook leest u wat u kunt doen als u op de inhoud wilt reageren. Meer gedetailleerde gegevens vindt u in het Ontwerp-Projectplan Waterwet en de bijlagen. Verderop in deze brochure leest u hoe u deze stukken kunt inzien. Aan deze brochure kunnen geen rechten worden ontleend.

©blikonderwater

Waarom zijn deze maatregelen nodig?

De biodiversiteit in en langs de Maas is de afgelopen 150 jaar achteruitgegaan door allerlei menselijke ingrepen als het vastleggen van de oevers, plaatsen van stuwen, afsnijden van meanders en verlies aan geulen. Veel van de oorspronkelijke planten en dieren die thuishoren in het riviersysteem zijn daardoor verdwenen of komen nog maar in kleine aantallen voor. Het waterleven is uit balans en de ecologische waterkwaliteit laat te wensen over.

Daarom werkt Rijkswaterstaat al geruime tijd aan ecologisch herstel van de rivier. Dat gebeurt door oevers en beekmondingen natuurvriendelijker in te richten, geulen aan te leggen en oude Maasarmen nieuw leven in te blazen. Vaak wordt dat gecombineerd met het verankeren van dood hout als aanhechtingsplaats voor allerlei waterinsecten, kleine waterdierpjes en als schuilplaats voor vis.

Kaderrichtlijn Water

De lidstaten van de Europese Unie hebben via de Kaderrichtlijn Water (KRW) de bindende afspraak gemaakt dat de oppervlaktewateren een goed leefgebied moeten vormen voor de planten en dieren die er van nature thuishoren. De uitvoering van de KRW loopt nog door tot en met 2027.

Vertaald naar de Maas is er voor elk gedeelte van de rivier een KRW-opgave vastgesteld; de Bovenmaas bij Eijsden, waar de rivier ons land binnenkomt, vervolgens de Grensmaas, de Zandmaas tussen Maasbracht en Mook, de Bedijkte Maas

tussen Heumen en Lith en verder stroomafwaarts vanaf stuw Lith de Benedenmaas, Bergsche Maas en Afgedamde Maas.

Projectplan Waterwet

In het algemeen geldt in Nederland dat voor veranderingen aan een rivier een vergunning nodig is volgens de Waterwet. Het instrument hiervoor is het zogenoemde projectplan Waterwet. In deze brochure gaat het over het projectplan voor deelproject 4, dat bestaat uit de volgende KRW-maatregelen in de noordelijke Zandmaas:

- Oude Maasarm Heijen
- Geulen Boxmeerse Veld
- Geulen Viltse Graaf
- Geulen Virdsche Graaf

Per 1 januari 2024 treedt de nieuwe Omgevingswet in werking. Totdat het zover is, vormt de Waterwet het wettelijke kader voor aanleg of wijziging van de waterstaatswerken die bij Rijkswaterstaat in beheer zijn.

Het projectplan beschrijft het werk en de wijze waarop dat zal worden uitgevoerd. Daarbij gaat het niet alleen om de technische realisatie, maar ook om de inpassing in de omgeving. Onderdeel is tevens een beschrijving van de eventuele nadelige gevolgen, en de maatregelen die worden getroffen om zulke gevolgen te beperken.

Voordat een projectplan wordt vastgesteld, komt eerst een ontwerp-projectplan ter inzage te liggen, waar iedereen op

kan reageren. Meer informatie over de procedure en hoe u een zienswijze kunt indienen op de plannen voor de vier maatregelen vindt u in hoofdstuk 3 van deze brochure.

Toetsing aan de Waterwet

De Waterwet ziet er op toe dat veranderingen aan het watersysteem voldoen aan de volgende voorwaarden:

- de ingrepen mogen geen nadelig effect op de hoogwaterveiligheid hebben;
- de ingrepen moeten bijdragen aan de bescherming en verbetering van de chemische en ecologische waterkwaliteit. Onderdeel hiervan is de zogenoemde KRW-toets, die vaststelt of een ontwerp voldoende is toegespitst op de KRW-doelen, zoals vastgelegd in de formele opgave. Wat de chemische kant betreft, moeten de werkzaamheden voldoen aan het Besluit lozen buiten inrichtingen (BIBi), het Besluit bodemkwaliteit en de eisen die gelden bij eventueel gebruik van stortlocaties voor het opslaan van vrijgekomen grond;
- de ingrepen mogen niet strijdig zijn met de maatschappelijke en economische functies van het watersysteem, zoals de drinkwatervoorziening, scheepvaart en beregning van landbouwgronden.

De vier KRW-maatregelen zijn hieraan getoetst en voldoen aan deze voorwaarden.

Rijkswaterstaat heeft aan de hand van de richtlijnen vastgesteld dat voor dit project geen milieueffectrapportage (m.e.r.) hoeft te worden uitgevoerd. De m.e.r.-beoordelingsnotitie is een van de bijlagen bij dit Ontwerp-Projectplan Waterwet en ligt nu eveneens ter inzage.

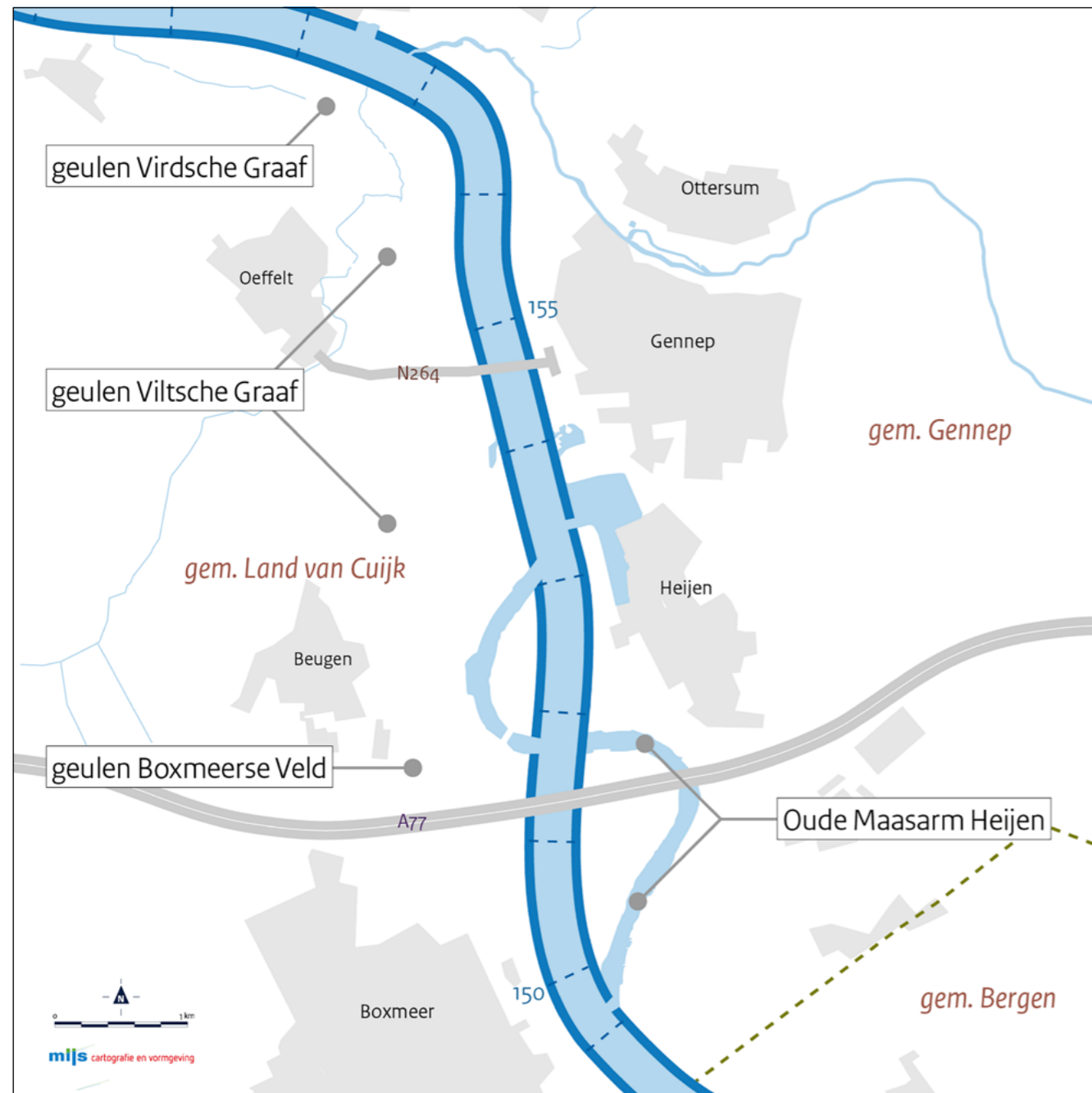
Wat gaat er gebeuren?

Op de locaties zijn verschillende soorten ingrepen voorzien:

- Aanleggen geïsoleerde geulen in de Maasuitewaard. Het ontwerp is daarbij afgestemd op de lokale omstandigheden om maximale winst voor de waternatuur te behalen en aan te sluiten bij eventuele andere natuurdoelen. Bijvoorbeeld bij een Natura 2000-gebied.
- Ecologische verbetering van een oude Maasarm door middel van aanbrengen eilandjes, rivierhout, natuurvriendelijke oevers en betere verversing van het water via een nieuwe verbinding met de Maas.

Verderop in deze brochure vindt u van al deze maatregelen een beknopte samenvatting.

De locaties

Kijk op de klikbare kaart op www.samenwerkenaanriviernatuur.nl/maas voor een overzicht van alle KRW-maatregelen langs de Maas die in uitvoering of voorbereiding zijn.

2 Totstandkoming ontwerpen

Voor alle KRW-maatregelen is een pre-verkenning en verkenning doorlopen onder leiding van specialisten met kennis van het Maassysteem. Op basis daarvan is een weloverwogen keuze gemaakt welke plekken het meest kansrijk zijn. Leidend daarbij waren aspecten als aanwezigheid van eventuele oude kronkelwaard- en geulstructuren in de uiterwaard, als aanwijzing dat er vroeger geulen lagen op die plekken. Daarbij is er gekeken naar de karakteristieken van elk waterlichaam. In de Zandmaas komen bijvoorbeeld van nature kwelgeulen langs de terrassen voor.

In de daarop volgende planstudiefase is met behulp van onder meer handboringen en peilbuizen inzicht verkregen in de bodemopbouw en het grondwaterpeil. Ook is onderzocht of er rekening moest worden gehouden met eventueel aanwezige infrastructuur, archeologische en cultuurhistorische waarden, beschermde plant- of diersoorten, kabels en leidingen en ontplofbare oorlogsresten. Waar nodig is het ontwerp daarop aangepast.

Tevens zijn de ontwerpen langs de Smart Rivers-maatlat gelegd. Dat is een landschappelijke check, waarbij is gekeken of de maatregelen op de juiste plek langs de rivier komen te liggen en passen bij de kenmerken van de Zandmaas. Zie www.smartrovers.nl voor meer informatie.

Alle grondeigenaren en andere direct belanghebbenden zijn geïnformeerd. Ook natuurbeheerorganisatie Staatsbosbeheer en de betreffende gemeenten, provincies en waterschappen zijn betrokken bij de voorgenomen werkzaamheden. Tijdens persoonlijke gesprekken en ontwerpessies zijn de randvoorwaarden, het ontwerp en de verschillende belangen besproken. Het Ontwerp-Projectplan Waterwet voor deelproject 4 bevat de werkzaamheden zoals Rijkswaterstaat die wil gaan

uitvoeren. Dit plan ligt nu ter inzage. De definitieve ontwerpen en uitgevoerde onderzoeken zijn er als bijlagen in opgenomen.

Hoe worden de maatregelen uitgevoerd?

Concrete afspraken en eisen voor de uitvoering worden geregeld in het realisatiecontract met de aannemer. Daarin staat onder meer de eis dat hinder voor de omgeving zoveel mogelijk moet worden beperkt. De aannemer is straks ook verantwoordelijk voor eventuele vergunningen, meldingen en/of ontheffingen die nodig zijn voor de uitvoering. Hoe die partij het werk precies gaat aanpakken, is nu nog niet bekend. Wel zal dat in ieder geval moeten voldoen aan de zorgplicht zoals beschreven in het Waterbesluit (artikel 6.15) en de Waterregeling (artikel 6.8 en 6.9).

In het algemeen geldt dat de aan- en afvoer van werkmateriaal en vrijkomende materialen in de praktijk zowel via de weg als het water kan plaatsvinden. Rijkswaterstaat geeft aan opdrachtnemers wel de wens mee om vervoer zoveel mogelijk via de Maas te laten gaan. Soms laat een aannemer de vrijkomende grond of stenen tijdelijk in hoopjes gesorteerd in de oeverzone liggen. Zodra er vraag naar is, kunnen die vervolgens direct naar een andere werklocatie worden gebracht. Dit voorkomt onnodige opslag en vervoersbewegingen. Ook kan een oever of uiterwaard voor de veiligheid tijdelijk worden afgesloten tijdens de werkzaamheden.

Als dat nodig is, neemt de aannemer voorafgaand aan de uitvoering contact op met grondeigenaren en/of -gebruikers over toegang tot de werklocatie.

3 Inspraak

Reageren

Op een aantal momenten in de procedure is inspraak mogelijk. Iedereen kan van 5 december 2023 tot en met 15 januari 2024 op het Ontwerp-Projectplan Waterwet reageren. Zo'n reactie wordt een zienswijze genoemd. Rijkswaterstaat betreft deze feedback bij het nemen van het definitieve besluit. In de reactienota bij het definitieve Projectplan Waterwet wordt teruggekoppeld wat er met alle zienswijzen is gedaan. Na publicatie daarvan is er voor belanghebbenden nog de mogelijkheid tot indienen van beroep bij de Raad van State (afdeling Bestuursrechtspraak).

Hoe kunt u reageren?

U kunt tijdens de zienswijzetermijn op de volgende manieren reageren op het Ontwerp-Projectplan Waterwet:

- Via e-mail: stuur een e-mail naar omgevingsloket@rws.nl.
- Schriftelijk: stuur een gefrankeerde brief t.a.v. de hoofdingenieur-directeur van Rijkswaterstaat Zuid-Nederland, Postbus 2232, 3500 GE te Utrecht.
- Mondeling: u kunt hiervoor contact opnemen met het Service Center Vergunningen Rijkswaterstaat via telefoonnummer 088-7974300.

Vermeld in uw reactie duidelijk dat deze betrekking heeft op deelproject 4.

Waar kan uw zienswijze over gaan?

U kunt ingaan op alle onderdelen van het Ontwerp-Projectplan. Dat kan een bezwaar zijn, maar het mag ook een instemmende reactie zijn. Ook kunt u aandacht vragen voor bepaalde aspecten. Er zijn geen voorschriften hoe een zienswijze eruit moet zien. Wel stellen we het op prijs als u ingaat op de volgende punten:

- Staan er zaken in het Ontwerp-Projectplan Waterwet die volgens u niet kloppen?
- Zijn er grote zaken en/of grote belangen over het hoofd gezien?
- Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
- Is de informatie in de bijlagen, waaronder de beschrijvingen per maatregel, correct en volledig?

Waar kunt u de stukken inzien?

- U vindt het Ontwerp-Projectplan Waterwet met alle bijlagen op het online Rijkswaterstaat Publicatie Platform: <https://open.rijkswaterstaat.nl/>, onder het tabblad 'Ter inzage'.
- De stukken zijn van 5 december 2023 tot en met 15 januari 2024, tijdens reguliere openingstijden en na telefonische afspraak, in te zien op de volgende locaties:
 - Rijkswaterstaat Zuid-Nederland, Magistratenlaan 82 te 's-Hertogenbosch;
 - Rijkswaterstaat Zuid-Nederland, Slachthuisstraat 71 te Roermond.
- Desgewenst kunnen de stukken digitaal ter beschikking worden gesteld. Dat gebeurt via e-mail of een filetransfer. Ook is het mogelijk om – tegen betaling – kopieën van de stukken te ontvangen. Dit kunt u aanvragen bij het Service Center Vergunningen Rijkswaterstaat via 088-7974300.

Inloopbijeenkomst

Rijkswaterstaat organiseert tussen 13 en 20 december 2023 een inloopbijeenkomst voor belangstellenden om hen te informeren over de plannen. De actuele datum en locatie hiervan vindt u op www.samenwerkenaanriviernatuur.nl.

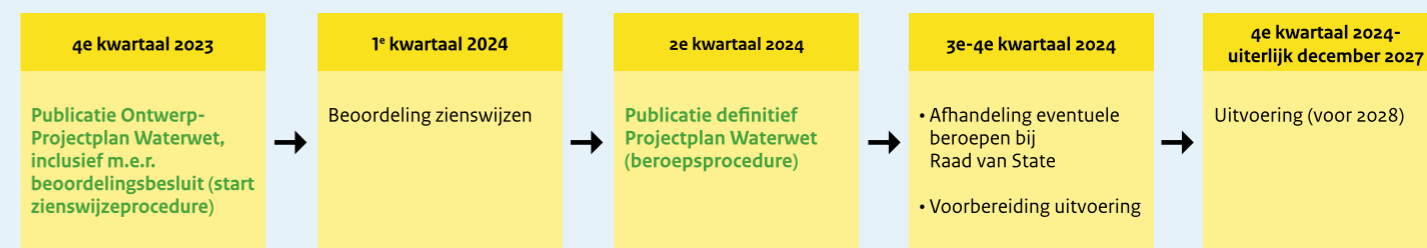
Meer weten of vragen?

- Voor nadere informatie over de procedure kunt u tijdens kantooruren contact opnemen met het Service Center Vergunningen Rijkswaterstaat via 088-7974300.
- Kijk op de website samenwerkenaanriviernatuur.nl (riviertakpagina Maas) voor meer informatie over het programma Kaderrichtlijn Water Maas, inclusief een klikbare kaart met alle maatregelen die in voorbereiding en uitvoering zijn.

Besluitvorming en reactiemogelijkheden*

KRW-maatregelen Oude Maasarm Heijen en geulen Boxmeerse Veld, Viltsche Graaf en Virdsche Graaf

■ mogelijkheid om een zienswijze in te dienen (ontwerpbesluit) dan wel in beroep te gaan (definitief besluit)

* Deze planning is onder voorbehoud; aan deze informatie kunnen geen rechten worden ontleend.

Kijk voor meer informatie op de riviertakpagina Maas op www.samenwerkenaanriviernatuur.nl

4 Samenvatting per maatregel

Oude Maasarm Heijen

Deze maatregel betreft de ecologische opwaardering van de Oude Maasarm bij Heijen. Deze ligt ter hoogte van rivierkilometer 148-152, om het Zuidereiland. De A77-brug loopt er dwars overheen.

Wat gaat er gebeuren en wat levert het op?

De kwaliteit van het waterleven in de Maasarm laat te wensen over: de bodem bestaat bijvoorbeeld vooral uit slib. Daardoor krijgen onderwaterplanten minder kans om te groeien. Een bodem zonder planten is ook minder aantrekkelijk voor vissen: zij hebben begroeiing nodig als schuilplek en om zich te kunnen voortplanten. Planten zorgen daarnaast voor meer zuurstof in het water, wat eveneens belangrijk is voor vis.

Rijkswaterstaat heeft daarom verschillende verbeteringen uitgewerkt: het aanbrengen rivierhout, het verondiepen van de westelijke oever over een lengte van 2 kilometer en het aanbrengen van grote duikers onder de scheidsdam/Boxmeerseweg aan noordwestzijde. Dit alles levert meer vestigingsplaatsen voor waterplanten en -dieren op en bevordert de verversing van het water omdat de meander voortaan door middel van de duikers tweezijdig aangetakt zal zijn aan de Maas in plaats van alleen aan de zuidkant.

Onderdeel van het ontwerp is ook het creëren van een aantal drassige slikplaten, ofwel kleine eilandjes, in het noordelijke deel boven de A77. De lengte loopt uiteen van 20 tot 50 meter en ze worden 5-15 meter breed. De bedoeling daarvan is dat er rondom de eilandjes een ruime ondiepe zone ontstaat met variatie in structuur en stroming. Zodat veel verschillende onderwaterplanten en -dieren er van kunnen profiteren. Vogels als steltlopers kunnen in het voorjaar eveneens gebruik maken van deze handige landingsplaatsen in het water, om uit te rusten en naar voedsel te zoeken. De hoogte van de natuureilandjes is zo ontworpen dat ze nagenoeg altijd drassig zijn. Dat moet wilgengroei zoveel mogelijk tegengaan en recreatief gebruik ontmoedigen.

Aanvullend aan het aanbrengen van enkele clusters dode bomen in het water, is het de bedoeling in deze Maasarm te experimenteren met levend rivierhout. Dat wil zeggen dat enkele levende bomen op de noordoever verticaal in tweeën worden gespleten, waarna de afgespleten delen horizontaal in het oeverwater komen te liggen. De bomen blijven in de oever geworteld en dus in leven. Daardoor kunnen de stam en de kruin bij de splijting horizontaal verder groeien in het water. Deze kruin vormt zodoende een aantrekkelijke kraamkamer en beschutte plek voor vis. En rivierhout trekt in het algemeen allerlei algen, wieren en kleine ongewervelde diertjes aan, die op hun beurt weer als voedsel voor andere organismen dienen.

Flora en fauna

Het ontwerp is gericht op het verbeteren van het leefgebied van onderwaterplanten als watergentiaan en gele plomp en van vissen die horen bij rustig stromend water langs een rivier. Daarbij kan gedacht worden aan de riviergrondel en kleine modderkruiper. Een derde doelgroep vormen de waterinsecten en andere kleine ongewervelde diertjes. Voorbeelden daarvan zijn schoraaas, de bolle stroommossel, vierlijneendagsvliegen en libellen als de rivierrombout en variabele waterjuffer.

Totstandkoming ontwerp en afstemming

De maatregel Oude Maasarm Heijen is besproken met de gemeente Gennep, vereniging Hèjje Mojjer, Gennep Viswaterbeheervereniging, Sportvisserij Limburg/Zuidwest-Nederland, Waterschap Limburg, provincie Limburg, grondeigenaren en pachters. Hieruit kwamen verschillende punten naar voren. Zoals voorkomen dat de invaaropening aan de zuidzijde dichtslibt met zand, behoud van de huidige snelvaarzone aan diezelfde kant en behoud van de hengelsportplekken in dit gebied. Met deze wensen is in het ontwerp zo goed mogelijk rekening gehouden.

Geulen Boxmeerse Veld

Deze maatregel betreft het aanleggen van een geïsoleerde liggende geul en een poel in de Maasuitewaard aan de noordzijde van Boxmeer, direct boven de A77. Het maatregelgebied ligt ongeveer 500 meter landinwaarts op de linkeroever van de Maas tussen Beugen en Boxmeer, ter hoogte van rivierkilometer 151,5.

Wat gaat er gebeuren en wat levert het op?

De bestaande poel verdwijnt in de huidige vorm en gaat op in de nieuwe geul, die ongeveer 380 meter lang wordt. Een stuk ten noorden daarvan komt een nieuwe, geïsoleerde, poel. Deze wordt rond, met een doorsnede van 22 meter, en is gericht op amfibieën. Zoals de kamsalamander, die voorkomt in het nabijgelegen Natura 2000-gebied Oeffelter Meent. De poel vergroot het leefgebied van deze bedreigde en daarom beschermde amfibiesoort.

Voor aanleg van de geul is het noodzakelijk drie Maasheggen te verwijderen. Dit wordt gecompenseerd aan de oostzijde van de geul, waar nieuwe heggen zijn voorzien. De bestaande braamstruiken worden ingekort, om het gebied toegankelijk te maken voor beheer en onderhoud. Er blijft voldoende van de struiken over om te dienen als broedhabitat voor zangvogels en mogelijke schuilplaats voor kamsalamanders. Om eventuele verlaging van het grondwaterpeil tegen te gaan, wordt in de geul een drempel aangebracht, gemaakt van klei die vrijkomt bij het graven van de geul.

De geul zal grotendeels worden gevoed door grondwater, aangevuld met regenwater. Qua vorm wordt deze 7-15 meter breed, tussen 1,5 meter en 0,5 cm diep, met flauw oplopende oevers en moerassige zones. Dit zorgt voor veel gradiënten: dat zijn overgangen van nat naar droog, laag naar hoog en diep naar ondiep. Hoe meer gradiënten, hoe meer kans dat er uiteenlopende plant- en diersoorten zich zullen vestigen.

Om de gewenste natuurontwikkeling een handje te helpen, zullen enkele wortelstokken gele plomp in de geul worden aangeplant. Ook het verankeren van enkele dode bomen draagt daaraan bij: dood hout onder water werkt als een soort koraal voor allerlei wieren, insecten en andere waterdiertjes.

Qua soorten valt te denken aan de bolle stroommossel, variabele waterjuffer, gele plomp en watergentiaan. Ondanks de afstand tot de Maas, kunnen ook vissen hun weg vinden naar de geul. Bij hoogwater gaat namelijk de gehele uiterwaard meestromen en dan bestaat de kans dat er vissen of viseitjes achterblijven als het water zich terugtrekt. Ook overvliegende vogels kunnen eitjes laten vallen die aan hun poten of veren kleven.

Bufferzone

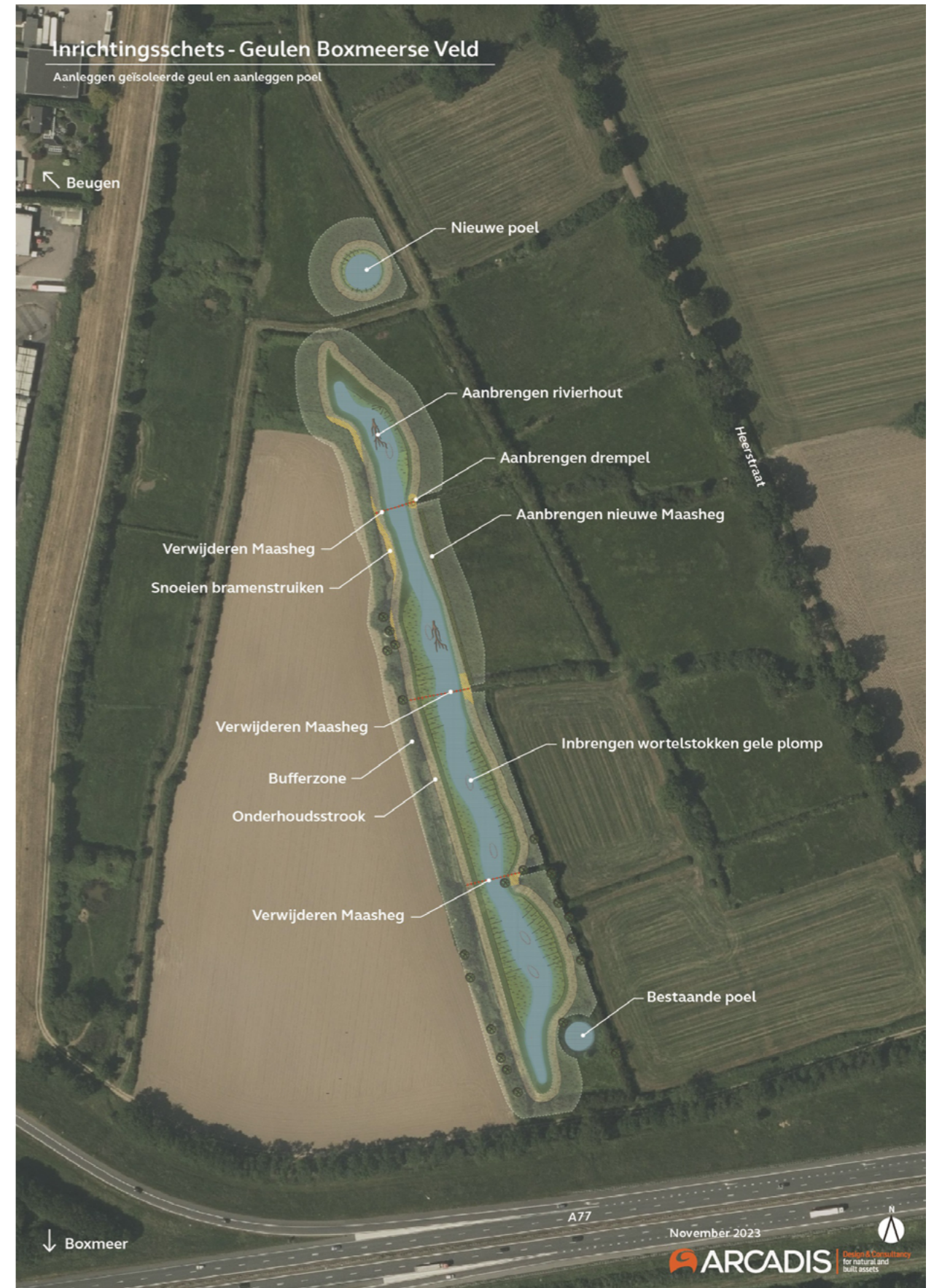
Onderdeel van het ontwerp is verder een zogenoemde bufferzone. Dat is een strook land van 15 meter breed om de nieuwe geul en poel heen die ervoor zorgt dat gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen van aangrenzende landbouwgebieden worden gefilterd en daardoor zo min mogelijk terechtkomen in het water van de geul en poel.

Archeologie

Vanwege de archeologische verwachting in dit gebied, geldt de verplichting om tijdens uitvoering te werken met begeleiding. Daardoor kan de aanwezige archeoloog eventuele vondsten tijdens het graafwerk meteen veiligstellen en bepalen wat er verder moet gebeuren. Deze voorwaarde wordt opgenomen in het realisatiecontract met de nog aan te trekken aannemer.

Totstandkoming ontwerp en afstemming

Het ontwerp van de maatregel Boxmeerse Veld is tot stand gekomen in overleg met onder andere waterschap Aa en Maas, gemeente Land van Cuijk, provincie Noord-Brabant en grondeigenaren en pachters. Het voldoet aan het huidige vastgestelde beleid en er is zo goed mogelijk rekening gehouden met de naar voren gebrachte wensen en eisen.

Geulen Viltsche Graaf

Hier gaat het om meerdere nieuwe geïsoleerd liggende geulen langs de beek Viltsche Graaf. Het maatregelgebied bevindt zich aan de oostkant van de Viltsche Graaf, ongeveer 500 meter landinwaarts op de linkeroever tussen de Maas en Oeffelt. Het bestaat uit een zuidelijk deel, onder provinciale weg N264 ter hoogte van rivierkilometer 153,6, en een noordelijk deel boven die weg ter hoogte van rivierkilometer 155,7.

Wat gaat er gebeuren en wat levert het op?

Zuidelijk deel

In dit gebied zijn vier geulsegmenten voorzien, parallel aan de Viltsche Graaf. In totaal een geullengte van 520 meter. De smalle beekloop wordt hiervoor op een aantal plekken verbreed en verdiept, waarbij de Maasheggen behouden blijven. Dit gebeurt op plekken waar zich al laagtes in het landschap bevinden: overblijfselen uit de tijd toen de Maas nog vlechtend door het landschap liep. Twee aan te

brenge aarden drempels aan de uiteinden gaan een eventuele daling van de grondwaterstand tegen. Dat gebeurt met klei die vrijkomt bij het graven van de geulen.

Bovendien is een nieuw kwelmoeras van 60 meter breed gepland. Dit sluit aan bij reeds aanwezige poelen en dient als extra leefgebied voor de kamsalamander: een beschermde doelsoort in het Natura 2000-gebied Oeffelter Meent. De poel wordt ondiep, waardoor het water snel opwarmt in het voorjaar, wat gunstig is voor de ontwikkeling van salamanderlarfjes.

Noordelijk deel

Boven de N264 is een langwerpige geïsoleerde geul voorzien met een lengte van 320 meter. Die komt aan de noordwest-zijde van de Viltsche Graaf en wordt tussen de 8 en 12 meter breed, met een waterdiepte variërend van 0,6 tot 1 meter.

Een flauw oplopende brede oeverzone gaat ruimte bieden aan moerassige plas-dras natuur. Enkele verankerde dode bomen trekken allerlei waterinsecten en andere ongewervelde...

Lees verder op pagina 16

dierpjes aan die nodig zijn voor een goede ecologische waterkwaliteit. Ook kan jonge vis schuilen bij zulke boomriffen. Aan de noordpunt komt een aarden drempel te liggen met hetzelfde doel als de eerdergenoemde drempel in het zuidelijk deel. En ook hier komt een extra poel voor de kamsalamander.

Kwelgeulen in de Terrassenmaas

Van nature horen kwelgeulen thuis in dit deel van de Zandmaas, ook wel Terrassenmaas genoemd. Die lagen iets verder van de rivier af, onder aan de terrasrand, maar zijn door menselijke veranderingen aan het landschap grotendeels verdwenen. En daarmee ook veel van de waterplanten en -dieren die daarbij horen. Rijkswaterstaat brengt dit type geulen daarom nu waar dat kan terug.

Het grondwater stroomt vanaf de hogere terrassen via de bodem naar de Maas. Op sommige plekken is het opwellende grondwater van hoge ecologische waarde. Het gaat dan om water dat lange tijd onderweg is geweest en rijk is aan mineralen als ijzer en calcium, en juist arm aan fosfaat en nitraat. Daar waar de maatregel Viltse Graaf is gepland, is deels sprake van dit kwaliteitswater. Dat betekent dat er kansen ontstaan voor natuurwaarden die horen bij kwelmilieus.

Bufferzone

Onderdeel van het ontwerp zijn ook zogenoemde bufferzones. Dat zijn stroken land van 15 meter die de nieuwe KRW-watervan moeten beschermen. Ze zorgen ervoor dat gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen van aangrenzende landbouwgebieden worden gefilterd en daardoor zo min mogelijk terechtkomen in het water van de geulen en poelen.

Archeologie

Vanwege de hoge archeologische verwachting is voor de realisatie van deze maatregel eerst nader veldonderzoek nodig. Dit wordt als eis meegegeven aan de aannemer die het werk straks zal gaan uitvoeren.

Totstandkoming ontwerp en afstemming

Het ontwerp van de maatregel is tot stand gekomen met onder andere waterschap Aa en Maas, gemeente Land van Cuijk, provincie Noord-Brabant, grondeigenaren en pachters. Het voldoet aan het huidige vastgestelde beleid en er is zo goed mogelijk rekening gehouden met de naar voren gebrachte wensen en eisen.

Verder speelt in deze regio de MIRT-verkenning 'Ruimte voor de Maas bij Oeffelt', onder leiding van de provincie Noord-Brabant. Die is gericht op het verbeteren van de doorstroming van de Maas onder de N264-brug door in tijden van hoogwater. De geulen Viltse Graaf kunnen zonder bezwaar voor die doelstelling worden uitgevoerd.

Geulen Virdsche Graaf

Bij deze maatregel staat het realiseren van een geïsoleerde geul centraal, plus een nieuwe poel langs de beek Virdsche Graaf. De locatie bevindt zich ten noorden van het dorp Oeffelt, ruim 500 meter landinwaarts op de linkeroever van de Maas, ter hoogte van rivierkilometer 157,8.

Aan de oostzijde ligt de beek Oeffeltse Raam. Deze is in beheer bij waterschap Aa en Maas en werd de afgelopen jaren al verlegd en verbeterd. Aan die kant vinden daarom ook geen verdere ingrepen plaats vanuit de KRW-maatregel Virdsche Graaf.

Wat gaat er gebeuren en wat levert het op?

De nieuwe geul komt te liggen op een plek die stamt uit de tijd dat de Maas nog niet beteugeld werd en vlechtend door het landschap liep. Ook wordt zoveel mogelijk de oude, recentelijk gedempte, loop van de Virdsche Graaf gevolgd. Hier wordt een circa 590 meter lange nieuwe waterloop met verscheidenheid aan breedtes, dieptes en taluds aangelegd. In de geul komt een aarden drempel, zodat een afgescheiden deel ontstaat dat geschikt is als leefgebied voor Natura 2000-fauna als de kamsalamander en de vissoort kleine modderkruiper. Ook het aanleggen van een poel met doorsnede van 24 meter aan de westzijde van de geul draagt daaraan bij.

Als er lokaal voldoende geschikte bomen vrijkomen bij het uitvoeren van deze maatregel, zal de aannemer enkele daarvan als dood hout in de geul verankeren. Dat werkt als een soort rivierkoraal waar allerlei insecten en ongewervelde waterdiertjes op afkomen en waar vissen kunnen schuilen en naar voedsel zoeken.

Deels zal de geul worden gevoed door 'gewoon' grondwater en deels door afstromend kwelwater. Langs de Terrassenmaas tussen Buggenum en Mook komt in de uiterwaarden namelijk van nature ecologisch waardevol kwelwater naar boven, dat richting rivier stroomt vanaf de hogere zijterrassen. Kwelmilieus zijn tegenwoordig echter schaars; door menselijk ingrijpen in dit landschap zijn ze grotendeels verdwenen en daarmee ook de karakteristieke planten en dieren die er afhankelijk van zijn. Onderdeel van de aanpak van Rijkswaterstaat is daarom het terugbrengen van deze natuurwaarde.

Afwatering van de nieuwe geul gebeurt aan oostzijde op de Oeffeltse Raam via een smalle sloot en duiker. Daar komt tevens een drempel te liggen, die het water in drogere tijden langer vasthoudt. Deze wordt gemaakt van klei die vrijkomt bij het graafwerk. Aan de westkant is een overloopvoorziening in de vorm van een overloopduiker gepland, zodat bij hoogwater aan die kant tevens afvoer naar de Virdsche Graaf mogelijk is.

Maasheggen

In afstemming met Staatsbosbeheer en waterschap Aa en Maas zijn de bestaande Maasheggen ingebed in het ontwerp. Alleen de verdronken exemplaren aan de zuidkant van de nieuwe geul worden verplaatst of verwijderd. Die hebben te lijden onder de verandering in de grondwaterstromen in de afgelopen jaren, waardoor ze te weinig zuurstof krijgen en onder water komen te staan. Daarvoor hebben het waterschap en Staatsbosbeheer het 'Projectplan Verdronken Maasheggen Oeffeltse Raam en Virdsche Graaf' opgesteld. Van daaruit zijn al enkele nieuwe heggen aangeplant. Rijkswaterstaat neemt in het contract met de uitvoeringsaannemer de eis op dat deze jonge aanplant tijdens de werkzaamheden moet worden beschermd dan wel gecompenseerd.

Flora en fauna

Geïsoleerde geulen zijn gericht op planten en dieren die baat hebben bij laagdynamische omstandigheden met weinig tot geen stroming en zonder dagelijkse invloed van de Maas. Alleen bij hoogwater gaan de uiterwaarden – en daarmee ook deze geulen – meestromen

met de rivier. Voorbeelden van natuur die hier gedijt zijn de water- en oeverplanten riet, watermunt en gele plomp en de vissoorten riviergrondel, bittervoorn en de kleine en grote modderkruiper. Ook bepaalde ongewervelde waterdiertjes als zoetwatermosselen en libellen voelen zich hier thuis. Door de afstand tot de Maas zullen zich hier minder snel dominante exoten vestigen, waardoor de oorspronkelijke riviergebonden soorten betere overlevingskansen hebben.

Onderdeel van het ontwerp zijn verder zogenoemde bufferzones. Dat zijn stroken land van 15 meter die de nieuwe KRW-wateren moeten beschermen. Ze zorgen ervoor dat gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen van aangrenzende landbouwgebieden worden gefilterd en daardoor zo min mogelijk terechtkomen in het water van de geul en poel.

Totstandkoming ontwerp en afstemming

Het ontwerp van de maatregel is tot stand gekomen met onder andere waterschap Aa en Maas, gemeente Land van Cuijk, provincie Noord-Brabant, grondeigenaren en pachters. Het voldoet aan het huidige vastgestelde beleid en er is zo goed mogelijk rekening gehouden met de naar voren gebrachte wensen en eisen.

Verder speelt in deze regio de MIRT-verkenning 'Ruimte voor de Maas bij Oeffelt', onder leiding van de provincie Noord-Brabant. Die is gericht op het verbeteren van de doorstroming van de Maas onder de N264-brug door in tijden van hoogwater. De geul en poel Virdsche Graaf kunnen zonder bezwaar voor die doelstelling worden uitgevoerd.

Dit is een uitgave van

Rijkswaterstaat

www.rijkswaterstaat.nl
0800 - 8002

november 2023 | ZN1123ZB157